

Рис. 2. Виды доступности жилья

Литература

- 1.Рой Ф. Житлобудівні ошадні системи в Україні / Ф. Рой, Р. Джуччі. – Київ, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Німецька консультативна група з питань економічних реформ при Уряді України. – Листопад, 2004.– 51 с.
- 2.Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом: Указ Президента України від 8 листопада 2007 року N 1077/2007 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1077%2F2007>.
- 3.Проект Закону України «Про забезпечення громадян доступним житлом» [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=34601.
- 4.Соковец Т.В. Оцінка забезпеченості населення доступним житлом в Україні [Текст] / Т.В. Соковец // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. – 2010. – № 1. – С. 40-46.
- 5.Хачатрян С.Р. Современные аспекты анализа и модельного обоснования региональной жилищной политики на базе ипотеки (на примере г. Москвы) [Электронный ресурс] / С.Р. Хачатрян, Е.Ю. Фаерман, Н.Л. Федорова, А.Н. Кириллова // Аудит и финансовый анализ. – 2000. – №4. – Режим доступа: http://www.cfin.ru/press/afa/2000-4/41_hach.shtml.
- 6.Модель оценки доступности жилья и ипотечных жилищных кредитов. [Текст] – М: Фонд «Институт экономики города», 2004. – 214 с.
- 7.Косарева Н. Об оценке доступности жилья в России [Текст] / Н. Косарева, А. Туманов // Вопросы экономики. – 2007. – № 7. – С. 118-135.

330.312

*Білоусова А.О., асистент,
Кіровоградський національний технічний університет*

ИННОВАЦИОННАЯ СКЛАДОВА ЯК ЧИННИК ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Людський розвиток являє собою двосторонній процес. З одного боку це формування людських здібностей, можливостей, свобод, а з іншого – їх використання виробничої, соціальної, в тому числі культурної та політичної діяльності, а також для відпочинку. Власне такий двосторонній характер процесу людського розвитку докорінно відрізняє цю концепцію від її більш ранніх предтеч - «людського капіталу», «людських ресурсів» та ряду інших. Якщо більш ранні наукові концепції зводили процеси змін в людині з погляду його господарської діяльності тільки до формування ресурсів для виробництва і в цьому сенсі багато в чому міняли цілеспрямованість нормального, комплексного розвитку економіки таким чином, що людина залишалася лише чинником виробництва

(підхід «людина для виробництва»), то сучасний розвиток суспільної та економічної науки орієнтується на більш складну і комплексну оцінку господарської діяльності, в якій головною метою стає сама людина (підхід «виробництво для людини») з урахуванням прямих і зворотних зв'язків між нею та виробничим процесом.

Людський розвиток можна визначати як розширення можливостей вибору для людини, що безпосередньо пов'язаний з його свободою. Інше можливе визначення - вдосконалення можливостей, здібностей людини, її здатності досягати поставлених і значущих цілей. Обидва трактування людського розвитку мають самостійне значення, не суперечать і взаємодоповнюють один одного. Таким чином, людський розвиток залежить від того, як суб'єкт використовує існуючі господарські, політичні, культурні та інші можливості і від того, якими правами та свободами він володіє.

В той же час, коли підкреслюється необхідність вирішення господарських викликів, є очевидним, що промислові, науково-технічні революції здійснювали культурні, освічені люди, професіонали, озброєні передовими знаннями та технологіями. Революційні зміни в економіці та суспільстві, найбільші інновації в кожний історичний період розвитку народу, цивілізації, світу здійснювалися на базі накопиченого людського капіталу. Суспільством поступово накопичувалися знання, досвід, на їх основі розвивалися наука та освіта. Формувався шар високопрофесійної науково-технічної, управлінської інтелектуальної еліти, під керівництвом якої здійснювався черговий ривок в розвитку людства. Тобто людський розвиток постає необхідною умовою проведення технологічного прогресу. Тому визначення співвідношення двох процесів – людського та інноваційного розвитку – потребує ретельного наукового дослідження.

Питання економічної еволюції людського суспільства завжди були у центрі уваги економістів, філософів, соціологів та інших науковців. Людський розвиток в економічній теорії вивчали В.С. Автономов [1,2], Г. Саймон [3], А.Е. Шастітко [4]. Аналізом умов формування та розвитку людського капіталу займалися Г. Беккер [5], А.І. Добринін, В.І. Марцинкевич, Т.О. Разумова, С.Ю. Рошин, Р.С. Сміт, І.В. Соболева, Т.Є. Степанова, Т. Шульц, К. Эрроу [6] та ін. Великий вплив на розуміння чинників людської діяльності здійснили представники інших наук: соціологі В.В. Радаєв [7], Т.І. Заславська, М. Вебер [8,9], С.Ю. Барсукова [10], Р.І.Капелюшніков, засновники когнітивної психології Д. Брунер, К.Левін, У. Нейссер, фізіологи П.К. Анохін, П.В. Симонов, психологі А.В. Брушлінський, Б.Ф. Ломов, Є.Н. Сурков та інші.

Сьогодні стає очевидним, що необхідність інтенсивного розвитку на інноваційній основі в умовах обмеженості основних видів ресурсів стає єдиною можливістю існування успішної економіки. Однак, всі позитивні тенденції економічної динаміки України, що ми можемо спостерігати, орієнтовані на екстенсивні чинники. Науково-технологічний, інноваційний путь розвитку країни декларується, але поки що не освоєний. Це означає, що Україна може остаточно втратити свої конкурентні позиції в глобальному економічному просторі, стане неконкурентоспроможним сировинним додатком розвинутих економік. Ключовим питанням в зміні парадигми розвитку суспільства є питання про наявність достатньої кількості потенційних людських ресурсів відповідної якості. Тобто розвиток людського чинника стає головною умовою інноваційного перетворення економіки та суспільного прогресу. Тому дослідження умов взаємодії інноваційного та людського розвитку в сучасних умовах є нагальним та актуальним.

Як правило, зміна технологічних укладів економіки та типів суспільств, промислові та науково-технічні революції розглядаються в науковій літературі з позицій теорії та практики розвитку матеріального капіталу. На наш погляд, такий підхід є дещо звуженим. Технологічний прогрес з таких позицій постає як самодостатній процес, як мета суспільного розвитку, а людський капітал – лише як умова, ресурс такого прогресу. Але сучасне бачення цілей суспільного розвитку перевертає співвідношення цілей – головною метою прогресу сьогодні постає розвиток людини, її можливостей та потенціалу. А технологічний прогрес, в тому числі й інноваційний є лише засобом її реалізації, хоча і досить важливим. В цьому сенсі метою дослідження, на відміну від поширеної традиції вивчення впливу людського розвитку на інноваційний, є перш за все дослідження феномену людського розвитку з погляду зворотного впливу, якою мірою йому сприяє розвиток інноваційний.

Людський та інноваційний розвиток – це процеси пов'язані, але не завжди одночасні. Великі технологічні зміни відбуваються не постійно, вони повинні бути спочатку підготовлені розвитком людського, технічного та інших чинників. Така нерівномірність, за Шумпетером, породжує циклічність технологічного, суспільного та економічного розвитку, є головною причиною системних криз.

Одним з чинників інноваційного розвитку вважають підприємницькі здібності – важливу складову людського капіталу як інтенсивного чинника розвитку. Відповідно до поглядів в сучасній

економічній науці людський капітал включає підприємницькі здібності як провідну складову та рушійну силу економічного розвитку. Якщо для класичних чинників виробництва – землі, праці, фізичного капіталу – діє закон спадної віддачі, то людський капітал – це інтенсивний чинник виробництва, на якій не впливає закон убутної віддачі. Інтенсивним чинником його роблять саме знання, підприємницький ресурс та інноваційна спрямованість розвитку. За рахунок освіти, науки, генерації інновацій, зростання та розвитку індустрії знань, тобто за інноваційними причинами, людський капітал постійно зростає.

Інноваційна економіка часто асоціюється з постіндустріальним суспільством. Вона здатна генерувати та ефективно використовувати будь-які корисні для суспільства інновації (патенти, ліцензії, ноу-хау, нові технології). Вона включає інноваційну систему – інфраструктуру, яка сприяє реалізації ідей на практиці, втіленню їх в інноваційні продукти. Інноваційна економіка виникає під впливом людського розвитку. В той же час інноваційна система безперервно накопичує та примножує творчий людський потенціал, забезпечує зростання вартості людського капіталу.

В сучасній економічній літературі [11, 12] визначені основні складові інноваційної системи: високоякісний людський капітал (в широкому сенсі, включаючи високу якість життя, освіту, професійність); інноваційна система (законодавча база та матеріальні складові – центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, технопарки, технополіси, інноваційні центри, кластери, території високих технологій, венчурний бізнес тощо), наука та освіта; інноваційна промисловість, яка реалізує нововведення; сприятливе середовище для функціонування людського капіталу.

На жаль, в другій половині ХХ століття спостерігалася стагнація в тривалості життя українців, на рубежі століть – погіршення показників їх здоров'я та тривалості життя, зростання гендерного розриву в смертності населення. Якщо ще в 1990 році відбувався природний приріст населення (27,6 тис. осіб), то вже с наступного 1991-го природний приріст набув від'ємних значень і досяг в 2010 році 200,5 тис. осіб. Певною мірою природне скорочення населення протягом 1991-1993 років ще компенсувалася міграційним приростом населення, але у 1994 році він також набув від'ємних значень. Починаючи з 2005 року міграційний приріст населення України почав повільно зростати, досяг в 2010 році рівня 16,1 тис. осіб, але це ніяк не може компенсувати природне скорочення (200 тис. осіб) [13]. Тобто проблема економічного розвитку загострюється у зв'язку з демографічними тенденціями.

Такий тренд безпосередньо робить продовження екстенсивного розвитку неможливим та призводить до негайної потреби переорієнтації відтворення на інтенсивний інноваційний шлях. Але це в свою чергу вимагає нової якості трудових ресурсів, принципово інших технологій та суттєвої перебудови інфраструктури та інституцій суспільства. Інноваційний варіант економічного прогресу висуває нові вимоги до людського капіталу, якій в свою чергу формується в результаті людського розвитку. Тобто людський розвиток є умовою інноваційного розвитку.

В той же час не слід забувати, що головною метою суспільного прогресу не є виробництво само по собі; економіка та її здобутки є лише складовою головної мети суспільства – забезпечення людського розвитку. Це означає, що людський та інноваційний розвиток взаємно обумовлюють один одного, є взаємопов'язаними, синкретичними. Важливою є взаємопов'язаність цілей їх здійснення, яка відображена на рис. 1.

Комплексні технологічні зміни надають значний поштовх людському розвитку. Наука перетворюється в самостійну індустрію, окрему галузь народного господарства, створюються єдині інноваційні системи, технополіси, виникає спеціалізований інноваційний бізнес. Значно (в декілька разів) зростає середній рівень освіти населення, швидко розвивається вища освіта. З часом відбувається заміщення національного багатства у формі фізичного капіталу людським капіталом. Зростання продуктивності праці веде до високої якості життя. Людський фактор перетворюється в інтенсивну рушійну силу суспільного та технологічного розвитку.

Чим більше матеріальний розвиток суспільства, тим у загальному випадку більше можливості задоволення людських потреб, розвитку здібностей людини до праці, в тому числі й до інтелектуальної. Відповідно до такого роду аргументів можна зробити висновок про те, що зростання пропозиції товарів та послуг в результаті господарського розвитку може сприяти розширенню людських можливостей, в кінцевому підсумку й широко трактованої свободи.

В умовах інноваційної динаміки людський розвиток має певні особливості. Суттєво змінюється ринок праці: знижується роль та значення рутинних операцій абсолютно та відносно, а також по їх впливу на господарську діяльність, відбувається зростання ролі творчої активності. Вона фактично стає основою подальшого розвитку. Інноваційна динаміка створює передумови для посилення креативності як найважливішої характеристики людського розвитку.

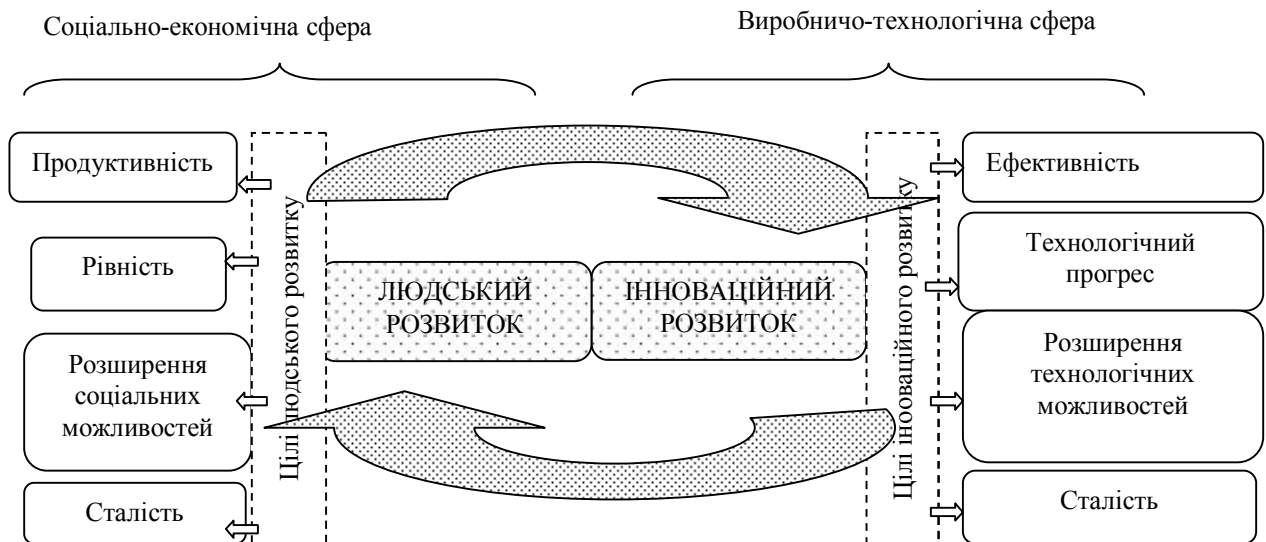

Рис. 1 Синкретичність людського та інноваційного розвитку за цілями здійснення

В той же час креативність як характеристика людського розвитку стає більш затребуваною інноваційним розвитком. Ускладнюються конкурентні відношення на ринку праці. Вона відбувається в двох якісно різних аспектах. По-перше, між робітниками, по-друге, - між підприємцями за кваліфіковані кадри. Особливим напрямком конкуренції між робітниками стає можливість підвищення кваліфікації. В результаті впливу комплексу чинників зростає розрив як у доходах та соціальних винагородах, так і в можливостях розвитку індивідуального потенціалу, насамперед між кваліфікованими та малокваліфікованими працівниками.

Перспективи людського розвитку багато в чому визначаються інноваційними підходами держави і всього суспільства до імміграції, передусім висококваліфікованих кадрів, в підтримці національної та міжнародної системи освіти в цілому. Важливим ресурсом стає можливість отримання освіти за кордоном, або дистанційно у кращих університетах світу. Таким чином, кінцевою метою інноваційної діяльності є людський розвиток, яка у такому аспекті є засобом досягнення останнього. Таке розуміння інноваційного розвитку та його взаємодії з людським розвитком суттєво змінює розуміння характеру та ролі їхньої взаємодії та представляє наукову новизну. Людський та інноваційний розвиток синкретично взаємозв'язані. Існують різні функціональні механізми впливу людського розвитку на інноваційний та навпаки. Інноваційна діяльність впливає на людський розвиток не самим фактом наявності матеріальних доходів або благ, а тим, як останні використовуються для удосконалення людських можливостей та свобод. На відміну від традиційних суспільств, в сучасній інноваційній економіці існують значні особливості людського розвитку як з точки зору його прояву на ринку праці, так і з погляду забезпечення можливостей та свобод. Подальші дослідження проблеми зв'язані з виявленням домінантних чинників впливу інноваційні процесів на людський розвиток, зокрема в Україні.

Література

- 1 Автономов В.С. Модель человека в экономической науке. -СПб.: Экономическая школа, 1998.
- 2 Автономов В.С. Человек в зеркале экономической теории. -М.: Наука, 1993.
- 3 Саймон Г. Рациональность как процесс и продукт мышления // TESIS. 1993. Т.1. Вып. 3.С.16-38.
- 4 Шаститко А.Е. Неинституциональная экономическая теория. -М.: ТЕИС, 1998.
- 5 Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории. М.: ГУ ВШЭ, 2003.
- 6 Эрроу К. Информация и экономическое поведение // Вопросы экономики. – 1995. - № 5. – С.98-107.
- 7 Радаев В.В. Обычные и инновационные практики в деятельности российского среднего класса // Мир России. 2003 Т.ХП №4. С.89-119.
- 8 Вебер М. История хозяйства. Город. -М.: Канон-Пресс-Ц: Кучково поле, 2001.
- 9 Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // Вебер М. Избранные произведения. М.: Прогресс, 1990.
- 10 Барсукова С.Ю. Неформальная экономика: экономико-социологический анализ. М.: ГУ ВШЭ, 2004.
- 11 Нуреев Р. М. Экономика развития: Модели становления рыночной экономики. 2-е изд. М.: Изд-во Норма, 2008. – 640 с.
- 12 Клочков В.В. Человеческий капитал и его развитие. В книге: Экономическая теория. Трансформирующая экономика. / Под ред. Николаевой И. П. - М.: Юнити, 2004. - С. 417.
- 13 <http://www.ukrstat.gov.ua/>